

Шестопал Іванна Анатоліївна
Острог, Україна

ПСИХОЛОГІЯ
(Психологія розвитку)

**ПОНЯТТЯ АДАПТИВНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВИ ЗДАТНОСТІ
СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ЖИТТЄТВОРЧОСТІ**

Становлення сучасного фахівця можливе тільки за умови єдності розширення професійних знань, вдосконалення вмінь та постійного особистісного зростання. У значної кількості молодих людей період особистісного та професійного становлення збігається з роками навчання у ВЗО, де вони одержують вищу професійну освіту. Фах психолога особливий тим, що у ньому рівень професіоналізму пов'язаний з особистісною неординарністю спеціаліста.

Творча спрямованість або життєтворчість особистості сприяє цілісному розвитку можливостей людини й виявляється найбільш продуктивною позицією, що збагачує широкий спектр його проявів – професійних, соціальних, комунікативних, побутових тощо [5]. Зазначимо, що в загальній психології задля позначення такої спрямованості уже пропонувалося використовувати категорії «життєвої творчості» (Ф. Є. Василюк) або «життєтворчості» (Д. О. Леонт'єв [4], В. І. Махров, Л. В. Сохань, С. Ю. Степанов [7] та ін.), «творчої життєвої стратегії» (О. С. Васильєва, О. П. Демченко), «повсякденної» (або «домашньої») творчості (В. О. Моляко).

Ідея життєтворчості є провідною для сучасної соціальної філософії, психології, педагогічної теорії. Життєтворчість – це не тільки шлях до саморозвитку через цілепокладання, самопрограмування й конструювання певної системи соціальних статусів [2].

Принцип життєтворчості передбачає, що предметом творчості стає не тільки зовнішній, а й внутрішній світ людини, коли вона будує власне життя

відповідно до певного морального позитивного задуму, що має особистісний смисл, котрий, у кінцевому підсумку, збігається із загальнолюдським. При цьому загальнолюдське не є нормативним взірцем, ідеалом чи ідолом. Навпаки, воно виростає з індивідуально-своєрідного як результат творчих зусиль, креативної активності конкретних людей.

Д. О. Леонтьєв розуміє життєтворчість насамперед як розширення світу, життєвих відношень. Психолог визначає *життєтворчість* як особистісно-зорієнтовану практику розвитку і корекції взаємовідносин зі світом. На його думку, єдиним позитивним критерієм життєтворчого ефекту є критерій розширення життєвого світу: життєтворчість припускає трансценденцію власної свідомості, її розширення через спрямування у світ і розкриття того, що відбувається у світі [4].

За автором, провідною характеристикою життєтворчості виступає розуміння людини як суб'єкта власного індивідуального життя, яке, за такого підходу, перетворюється на об'єкт творчого здійснення. При цьому кожна мить існування є творчим актом, потенційною інновацією в будь-якій сфері життя та культури, що забезпечується та одночасно результується унікальністю людини. Життєтворчість спрямована на постійну реалізацію та розвиток духовних потреб особистості, її прагнення до самоактуалізації. Особистість виступає як зріла, адаптована та розвинена індивідуальність, яка акмеологічно виявляє особливу спрямованість розвитку [4].

Проявляється життєтворчість як у зовнішній, так і у внутрішній сферах. На думку І. М. Семенова й С. Ю. Степанова, у внутрішньоособистісній сфері людини, її самовідносинах життєтворчість виявляється у формі *саморозвитку* – культивування власної унікальності всіх рівнів шляхом розширення власних можливостей, які обмежені лише ступенем зусилля, що прикладається [7].

Проведений С. Степановим аналіз сучасних підходів до проблеми розвитку дає підстави для виокремлення чотирьох провідних, на його думку, типів психічної генези, що розуміється як процес будь-якої зміни психічних структур,

процесів та функцій. До таких типів автором віднесені деградація, адаптація, формування й саморозвиток.

Саморозвиток, на відміну від інших типів психічного становлення, є необмеженим та в принципі нескінченим процесом унаслідок того, що в ньому самому містяться рушійні сили й “механізм” прогресивних психічних змін, а формальну межу йому може покласти лише біологічна смерть людини. До того ж, якщо під час деградації, адаптації та формування зовнішні, середовищні та соціально-культурні умови ніби здійснюють тиск на психічну організацію людини, то під час саморозвитку вона сама починає визначати їх на підставі власної творчої активності [7].

В. М. Ямницьким систематизовано сукупність чинників життєтворчості, та визначено, що необхідною умовою існування життєтворчості як цілісності виступає виокремлений нами чинник адаптації як функції особистості, достатньою умовою – чинник творчості як функції індивідуальності [8].

Адаптивність передбачає вміння змінювати свої плани та рішення, перебудовуватися в нових ситуаціях, не наполягати на своєму, якщо цього вимагає ситуація [6].

Студентський вік, згідно з твердженням Б. Г. Ананьєва, є сензитивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій людини. Вища освіта чинить величезний вплив на психіку людини, розвиток її особистості. За час навчання у ВНЗ, за наявності сприятливих умов, у студентів відбувається розвиток всіх рівнів психіки. Вони визначають спрямованість розуму сприйняття, пам'яті, мислення, уваги, рівня володіння певним колом логічних операцій [1].

Згідно В. Т. Лісовському та І. А. Зимній, адаптація студента до освітнього середовища є передумовою успішного навчання та реалізації себе як майбутнього фахівця. Досліджуючи адаптацію студентів різних курсів до освітнього середовища, В. Т. Лісовський зосереджував увагу на I-ому та II-ому курсі навчання. Перший курс вирішує завдання залучення нещодавнього абітурієнта до студентських форм колективного життя. Поведінка студентів

відрізняється високим ступенем конформізму; у першокурсників відсутній диференційований підхід до своїх ролей. Другий курс – період найбільш напруженої навчальної діяльності студентів. У життя другокурсників інтенсивно включені всі форми навчання і виховання. Студенти отримують загальну підготовку, формуються їхні широкі культурні запити і потреби. Процес адаптації до цього середовища переважно завершений [3].

Експериментальне дослідження проводилося упродовж 2018-2019 років на базі Рівненського державного гуманітарного університету. Вибіркова сукупність складала 48 студентів спеціальності «Психологія» (16 студентів – IV курс, 16 студентів – V курс, 16 студентів – III курс навчання). Вибіркова сукупність відповідає параметрам генеральної сукупності (студенти Рівненської області спеціальності «Психологія»).

Для дослідження адаптивності як передумови саморозвитку та життєтворчості студентів нами використано тест «Особистісна готовність до змін» Ролніка, Хезера, Голда та Хала в адаптації Н. Бажанової та Г. Бардієр [6, с. 484-487]. Тест містить 35 тверджень. Методика припускає обчислення таких семи показників: пристрасність, винахідливість, оптимізм, сміливість (підприємливість), адаптивність, впевненість, толерантність до двозначності. Для шкал, до складу яких входять прямі твердження, кожній відповіді присвоюється бал від 1 до 6 (1 бал – «ні», 6 балів – «так»). Для шкал із зворотними твердженнями бали присвоюються в дзеркальному порядку від 6 до 1 (6 балів – «ні», 1 бал – «так»).

На рис. 1 бачимо, що студенти всіх курсів навчання в цілому продемонстрували середній рівень адаптивності. Потрібно зазначити, що лише студенти V-ого курсу (1 студенти) визначили свій рівень адаптивності як високий, а також жоден студент не продемонстрував низький рівень досліджуваної ознаки. Низький рівень адаптивності діагностовано у 3-ох студентів III-ого курсу та у 2-ох студентів IV-ого курсу навчання.

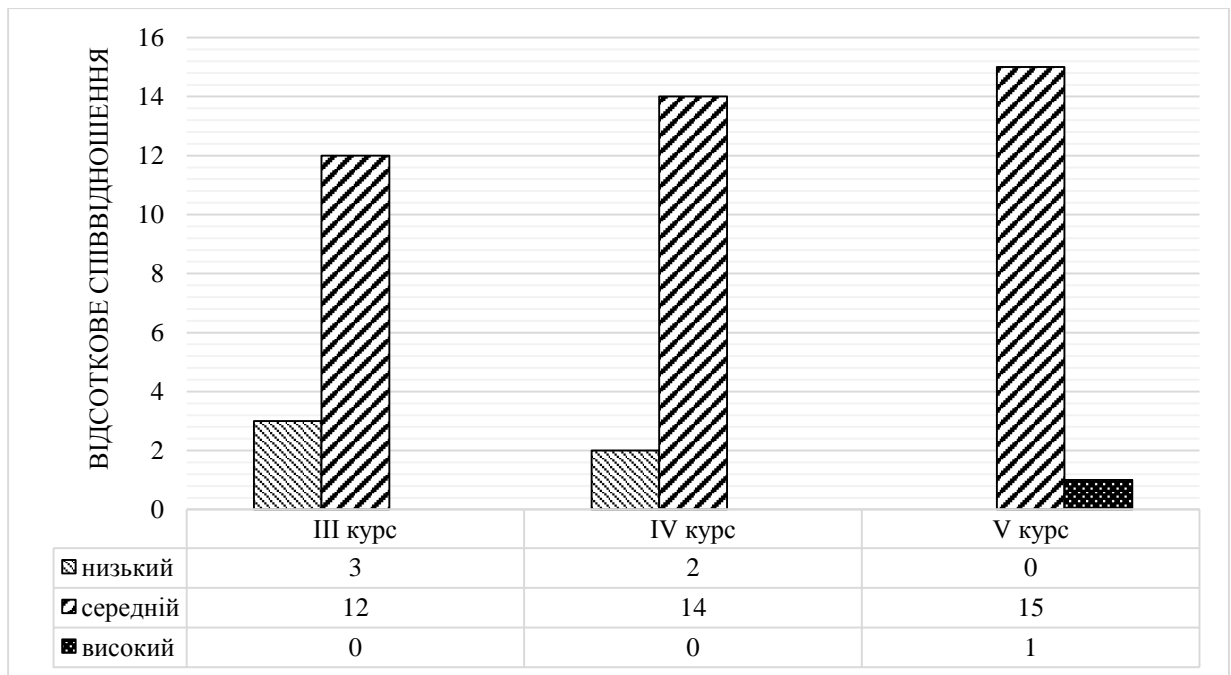

Рис. 1. Відсоткове співвідношення рівнів розвитку адаптивності студентів-психологів

Із рис.1 доцільно зробити висновок, що рівень адаптивності як передумова саморозвитку та здатності до життєтворчості студентів поступово підвищується по мірі переходу до наступного курсу навчання.

Зазначене повною мірою стосується організації фахової підготовки студентів-психологів, що зумовлюється специфікою їх майбутньої професійної діяльності, спрямованої на надання психологічної допомоги іншим (О. Ф. Бондаренко, Л. В. Долинська, В. Г. Панок, Н. І. Пов'якель, Н. В. Чепелева, Т. С. Яценко). Останнє вимагає від психолога-практика особливих індивідуальних якостей, широкого, оптимістичного світогляду, прогресивної системи цінностей, а головне – осмисленого, інтерналізованого ставлення до себе як суб'єкта професійної діяльності, власного життя і саморозвитку [5].

Отже, поняття життєтворчості є самостійною психологічною категорією, що має окреслене методологічне й теоретичне підґрунтя, феноменологію, психологічні закономірності й особливості. Для фахівця-психолога процес усвідомлення і відпрацювання власного світосприймання, внутрішніх переживань і цілепокладання, а також підвищення здатності адаптації до

освітнього середовища має бути безперервним. Тільки це збереже його психологічне здоров'я, забезпечить особистісне й професійне зростання, сприятиме екологічності і продуктивності фахової діяльності.

Література:

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. Серия: Мастера психологии / Б.Г. Ананьев. – СПб.: Питер, 2003. – 3-е изд. – 282 с.
2. Боришевський М.Й. Концептуальні засади проблеми самотворення особистості / М.Й. Боришевський // *Психологія особистості*. – 2013. – №1. – С. 39-47.
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – М.: Логос, 2004. – 384 с.
4. Леонтьев Д.А. Жизнетворчество как практика расширения жизненного мира. 1-я Всероссийская научно-практическая конференция по экзистенциальной психологии: материалы сообщений / под ред. Д.А. Леонтьева, Е.С. Мазур, А.И. Сосланда. – М.: Смысл, 2001. – С. 100-109.
5. Мистецтво життєтворчості особистості: наук.-метод. посібник: у 2 ч. / ред. рада: В.М. Доній, Г.М. Несен, Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков та ін. – К., 1997. – Ч.1: Теорія і технологія життєтворчості. – 392 с.
6. Психология менеджмента: практикум / под ред. Г.С. Никифорова. – СПб.: Речь, 2010. – С. 484-487.
7. Степанов С.Ю. Рефлексивная практика творческого развития человека и организаций / С.Ю. Степанов. – М.: Наука, 2000. – 174 с.
8. Ямницький В.М. Розвиток життєтворчої активності особистості: теорія та експеримент: монографія / В.М. Ямницький. – Одеса: ПНЦ АПН України, СВД М.П. Черкасов, 2006. – 362 с.

Відомості про автора:

Шестопад Іванна Анатоліївна
+3890961487772

tyshchenko.ivanka@gmail.com

Національний університет «Острозька академія»
ст. викладач, канд. психол. наук